Omul fără dileme

Uneori regret că gazeta de față se numeşte Dilema. Constat aproape în fiecare zi că duhul dâmbovițean nu poate trece pe lângă acest cuvânt fără să alunece în poanta facilă, ironie minoră şi *malentendu* cras. Din punctul meu de vedere, cel mai supărător e malentendu-ul. Un demon simplificator a lasat unora impresia că filosofia acestei publicații e bâlbâiala, inexistența criteriilor, absența opiniei. "O revistă fără un punct de vedere ?" suna unul dintre reproşurile curente. Pe de altă parte, când afirmăm un punct de vedere, se găsesc repede destui care să ne reproşeze că ne-am depaşit programul, că nu suntem destul de "dilematici". *Malentendu*-ul constă în faptul că ceea ce noi propunem drept manevră intelectuală de conjunctură, drept stil de a gândi, e luat drept doctrina. Noi nu spunem, cotropiți de palori metafizice, că totul e dilema, că nimeni nu poate judeca pe nimeni şi că nimic nu se poate afirma, în chip limpede, despre nimic. Noi nu plimbăm peste lucruri o privire cețoasă, fără discernământ, şi nu trăim într-o cronică inhibiție mentală. Avem şi noi nervi, avem şi noi idiosincrasii. Ştim că viciul e rău şi virtutea e bună, că cei care conservă vechile structuri sunt răi şi cei care vor să le anihileze sunt buni, că Ştefan Augustin Doinaş e bun şi Corneliu Vadim Tudor e rău, mă rog, ştim şi noi ceea ce ştie toată lumea. Şi n-avem de gând să introducem ezitări hamletiene acolo unde lucrurile sunt clare. Socotim însă că nu toate lucrurile sunt clare şi că boala societății româneşti de azi e excesul tonului categoric (având drept efect secundar suspensia dialogului şi a dorinței sincere de conciliere). Suntem excedați de suficiența intelectuală şi morală a celor care s-au dezvațat să mai spună "cred că", poate că", "mă întreb dacă", "nu mi-e foarte clar", "nu ştiu ce să spun", "trebuie să mai reflectez" şi alte asemenea formule cuviincioase, care constituie igiena insăsi a spiritului. Nu vrem să extindem dilema asupra a ceea ce, în jurul nostru, e nedilematic. Dar o recomandăm, acolo unde e cazul, ca pe un început de înțelepciune. În definitiv, nici buna creştere nu e operantă în orice împrejurare. Este însă acesta un argument să o declarăm futilă?

Ar fi, poate, folositor să ne amintim puțin de moravurile noastre prerevoluționare. Cât de "dilematici" ştim să fim în lumea aceea în care totuşi binele şi raul se deosebeau cu uşurință! Cât de firesc ni se părea, atunci, să spunem că "orice am face nu se schimbă nimic" şi că deci e preferabil să stăm cuminți, într-o toropeală plină de argumente!

Am trăit decenii întregi sub blestemul dilemei "din care nu se poate ieşi". Şi am plătit scump, în decembrie 1989, capacitatea noastră de a amâna. Nu cumva ne expunem, astăzi, riscului opus? Căci suntem înconjurați de confuzii, ambiguități şi aproximații, iar noi ne comportăm bățos, apodictic, ca nişte activişti decerebrați, intransigenți, fără "complicații" interioare. Aşa stând lucrurile, ne putem întreba cum şi când vom plăti deriva geometrică în care ne complacem deocamdată?

Dilema nu vrea altceva decât să tempereze această derivă. Ea nu vrea să relativizeze valorile sau să surdineze adevărul. Vrea însă scoaterea din joc a omului fără dileme, cu certitudinile lui (mitocăneşti sau fanatice), cu mărginirea lui inamovibilă. Există omul fără dileme proguvernamental, mereu înarmat împotriva trădătorilor din Opoziție, şi omul fără dileme antiguvernamental, care are în buzunar rețeta mântuirii naționale, dar nu intelege s-o pună la dispoziția derbedeilor... Omul fără dileme e, în România, un personaj cu tradiții: de la Conul Leonida care explica tot, la eroii lui Pintilie care ştiau că "americanii sunt timpiți" şi femeia română "a opta minune a lumii". Un caz special e omul fără dileme cultivat, cel care se percepe pe sine drept "conştiința mai bună a neamului": îngrijorat şi sentențios, el ne îngroapă în dihotomii: alege binele de rău cu o precizie oraculară, stabileşte baritonal cine va fi iertat şi cine nu, sfătuieşte, amendează, tranşează. Omul fără dileme e creatorul tuturor dictatorilor, de dreapta sau de stânga. E marele organizator, marele pedagog, marele vindecator. Pus în fruntea unei instituții (a Televiziunii, de pildă), el îşi asumă prompt prerogative supreme: e un fel de guvern, un fel de parlament, un fel de tribunal public. Ştie ce ne trebuie mai bine decât o ştim noi înşine. Decide, în numele nostru, ce vom gândi, cum ne vom distra, cine binemerită admirația, cine disprețul nostru. Ne da o glumă pe săptămâna şi o poezie pe săptămâna, alese, evident, de specialişti (aleşi de el), aşa încât să nu ne pierdem timpul amuzându-ne fără folos. La limită, omul fără dileme e Big Brother, Şeful, Conducătorul. Cel căruia nu-i trece niciodată prin cap că poate greşi, că poate fi monstruos, că e nedorit şi vătămător. Cel care ştie întotdeauna ce face şi nu face decât ceea ce ştiința lui cubică, de beton, îi dictează să facă. Cu omul acesta, cu pericolul acesta se răfuieşte Dilema. Atât cât îi sta în Putere. Şi atâta vreme cât omul fără dileme nu o va anula scurt, cu un dos de palmă.

Andrei Pleşu

Dilema, nr.8, 4-10 martie 1993